

РЕЦЕНЗІЯ

доктора економічних наук, професора кафедри менеджменту,
публічного управління та персоналу

Микитюка Петра Петровича

на дисертаційну роботу **Градового Василя Васильовича**
«Організаційно-економічний механізм енергозбереження
в сільськогосподарських підприємствах»,

подану на здобуття ступеня
доктора філософії зі спеціальності 073 – Менеджмент

Актуальність теми дисертації та її зв'язок з науковими програмами, планами, темами. Функціонування підприємств аграрного сектора економіки є неможливим без надійного, стабільного, обґрунтованого енергозабезпечення. В умовах загострення енергетичної кризи і зростання ступеня невизначеності на ринку енергетичних ресурсів, пошук напрямів енергозбереження в господарських процесах потребує формування стійкої управлінської основи, здатної в комплексі забезпечувати раціональність процесів планування потреби в енергоресурсах, їх постачання і розподілу, зберігання і ефективного використання в процесі виробництва і обслуговування виробничих процесів. Важливим інструментом, що володіє потенціалом щодо узгодження між собою зазначених процесів і їх спрямування на вирішення завдань з енергозбереження в аграрних підприємствах є організаційно-економічний механізм, який виступає фактором погодження і спрямування економічних та управлінських процесів задля досягнення спільної мети – забезпечення енергозбереження на фоні зростання рівня енергоефективності в сільськогосподарських підприємствах. На підставі вище викладеного вбачається, що тема дисертації Градового В. В. «Організаційно-економічний механізм енергозбереження в сільськогосподарських підприємствах» є актуальною і своєчасною.

Актуальність дисертаційної роботи здобувача підтверджується його зв'язками із темами науково-дослідних робіт Західноукраїнського національного університету, зокрема з госпдоговірними темами: «Розробка пропозицій підвищення енергоефективності виробництва аграрної продукції та патентний супровід технічних розробок» (номер державної реєстрації 0117U003465) та

«Розробка рекомендацій та пропозицій для розвитку екобезпечного землеробства та патентний супровід нових розробок» (номер державної реєстрації 0117U003470).

Особистий внесок дисертанта в отриманні наукові результати. Дисертація є результатом самостійної наукової роботи здобувача, в якій автором запропоновано власне бачення і практичний підхід щодо удосконалення організаційно-економічного механізму енергозбереження в сільськогосподарських підприємствах. Викладені у дисертації наукові результати, що виносяться на захист, отримані автором особисто. З переліку опублікованих у співпраці наукових публікацій по темі дисертації, в роботі використані лише ті ідеї і положення, які належать особисто дисертанту.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Обґрунтованість наукових положень дисертації Градового В.В. забезпечується застосуванням сучасних методів наукового дослідження. Здобуті дисертантом результати ґрунтуються на комплексному використанні методів наукового пізнання, які в своєму логічному поєднанні дали змогу всебічно і комплексно дослідити проблему розвитку організаційно-економічного механізму енергозбереження в сільськогосподарських підприємствах.

Якісний аналіз змісту дисертаційної роботи свідчить про комплексне та системне вивчення автором основних проблемних питань досліджуваної теми. При цьому здобувач вміло користується сучасною методологією економічних досліджень. Серед використаних у роботі методів дослідження слід відмітити: діалектичний; індукції; дедукції; узагальнення; системний; теоретичного узагальнення; абстрактно-логічний; статистико-економічний; економетричний, аналізу та синтезу; розрахунково-конструктивний; системного аналізу; групування; графічний. Текстовий виклад результатів роботи вдало доповнюється графічними ілюстраціями, розрахунковими таблицями та додатками. Основні наукові тези і положення роботи логічно й переконливо

аргументуються, а у необхідних випадках підтверджені відповідними аналітичними даними.

Розгорнутий аналіз існуючих теоретико-методологічних наукових підходів щодо систематизації організаційних та економічних аспектів енергозбереження та обґрунтування напрямів формування системи управління енергоощадливістю на аграрних підприємствах, вміле поєднання сучасних методів та прийомів дослідження, оцінки та інтерпретації фактологічних даних є надійним підґрунтям для констатації високого рівня аргументованості основних наукових положень, висновків та рекомендацій, які містяться у дисертаційній роботі Градового В. В. Аргументація основних положень у дисертаційній роботі вирізняється чіткістю, цільовим характером та взаємоузгодженістю із головними її позиціями та науковими твердженнями.

Ступінь наукової новизни результатів дисертаційного дослідження. Суттєвими теоретичними результатами, що відображають наукову новизну дисертаційної роботи та характеризують особистий внесок здобувача у розробку досліджуваної теми й вирішення її актуальних питань, є положення теоретичного і прикладного характеру щодо системної розробки теоретичних і методичних засад, організаційних та економічних механізмів енергозбереження підприємств аграрного сектору економіки. До основних результатів, одержаних здобувачем, належать наступні:

- запропоновано методичний підхід до формування організаційно-економічного механізму енергозбереження в сільськогосподарських підприємствах, заснований на виявленні первинних факторів (тригерів) менеджменту енергозбереження, які поєднуються з узгодженими діями на макро-, мезо- та мікрорівнях, що дозволяє формувати виштовхувальний, витягувальний чи змішаний організаційно-економічний механізм енергозбереження і посилювати взаємний вплив заходів завдяки їхній ієрархічній підпорядкованості;

- запропоновано власне визначення терміну «організаційно-економічний механізм енергозбереження в сільськогосподарських підприємствах», яке, на

відміну від наявних визначень, наголошує на існуванні двох видів енергії в сільському господарстві, можливості впливу на стан використання непоновлюваної енергії і необхідності раціонального використання енергії природного походження, а також чітко окреслює сферу менеджменту енергозбереження сільськогосподарських підприємств, яка охоплює не тільки безпосередні виробничі процеси, але й операції з їх обслуговування, включаючи технологічну переробку, зберігання продукції, а також логістичні процеси;

- доповнено методичні положення моделювання ефективного організаційно-економічного механізму енергозбереження на основі обчислення пропорцій та еластичності зниження обсягу використання фактору енергії через збільшення обсягу чинників капіталу або праці в межах сформованої кривої виробничої функції Кобба-Дугласа;

- обґрунтовано напрями менеджменту енергозбереження в сільськогосподарських підприємствах, які на відміну від наявних, передбачають не тільки досягнення цілей та завдань зі зниження обсягів енергоспоживання, але й узгоджуються із моделями виробничих функцій за різними видами сільськогосподарської продукції, враховують еластичність та взаємозамінність використання виробничих факторів у межах зазначених моделей, що дозволяє досягати цілей енергозбереження в найбільш оптимальній і найменш затратній спосіб;

- запропоновано напрями удосконалення структурних складових організаційно-економічного механізму енергозбереження, що утворюють багаторівневу систему ключових взаємодій, ґрунтуються на стратегічній основі та можуть поширюватися на інші сфери господарської діяльності сільськогосподарських підприємств. На відміну від наявних пропозицій, ключові ефекти енергозбереження при цьому досягаються завдяки дотриманню вимог стандарту енергетичного менеджменту ISO 50001:2018, заснованого на основі циклу Шугарта-Демінга; автоматизації системи планування потреб в пально-мастильних матеріалах в агропідприємствах на засадах «Планування потреб в ресурсах» (ERP); виявленню та раціональному впливу на первинні фактори

енергозбереження (тригери) як ключові ідентифікатори мотивації до енергозбереження;

- узагальнено і доповнено теоретичні положення і практичне обґрунтування закономірностей енергоспоживання в сільськогосподарських підприємствах, визначені в контексті умов ринкової кон'юнктури, особливостей спеціалізації та господарської діяльності, процесів енергозабезпечення й управління підприємствами;

- розширено методику оцінки енергозбереження в агропідприємствах шляхом обґрунтування умов інтенсивного, ефективного та ощадного енергоспоживання, визначення концепції активного (при орієнтації на цільові та сталонні показники) і пасивного (при орієнтації на нормативні і порівняльні показники) енергоспоживання, а також доповнення виробничої функції Кобба-Дугласа за рахунок уведення до її складу фактора енергії як одного із виробничих чинників поряд з капіталом і працею;

- розвинуто концепцію організаційно-економічного механізму енергозбереження в підприємствах аграрної галузі, засновану на виокремленні етапів енергоспоживання у процесі господарської діяльності і взаємодії із зовнішнім середовищем.

Повнота викладу основних результатів дисертаційної роботи в опублікованих працях. Основні наукові положення, висновки та пропозиції, що відображають результати дослідження, викладено в 13 наукових працях, з яких автору належать 3,86 друк, арк., в т.ч. 6 статей у наукових фахових виданнях України, обсягом 2,19 друк, арк., розділи у 2 колективних наукових монографіях, обсягом 1,06 друк, арк., одна стаття у міжнародному виданні, обсягом 0,1 друк, арк., 4 тези наукових конференцій, обсягом 0,51 друк. арк.

Теоретичне і практичне значення отриманих результатів і рекомендацій про їх використання. Результати дисертаційного дослідження є внеском автора у економічну науку, який полягає в розширенні теоретичних аспектів і практичних рекомендацій щодо розроблення ефективних організаційно-економічних аспектів енергозбереження та обґрунтування

напрямів формування раціональної системи управління енергоощадливістю на аграрних підприємствах.

Оцінка структури дисертації, мови та стилю викладення. Аналіз дисертаційної роботи свідчить, що здобувачем здійснено ґрунтовне і комплексне вивчення, узагальнення теоретичних, методичних і прикладних аспектів управління енергозбереженням на підприємствах аграрного сектора економіки України та удосконалено організаційно-економічний механізм його імплементації. Стиль дисертації відповідає вимогам, що висуваються до наукових праць даного напрямку. Структура дисертаційної роботи цілком узгоджується з її назвою, метою і завданням дослідження. Дисертація виконана державною мовою, якою автор володіє у професійному плані досконало.

Академічна доброчесність та відповідальність змісту дисертації паспорту спеціальності з відповідної галузі знань. Дисертаційна робота Градового Василя Васильовича на тему «Організаційно-економічний механізм енергозбереження в сільськогосподарських підприємствах» є завершеним цілісним самостійним науковим дослідженням, яке вирішує актуальне завдання щодо сфери енергетичного менеджменту сільськогосподарських підприємств, містить науково обґрунтовані результати, оформлені в чіткі лаконічні висновки. За змістом, наповненням і отриманими науковими результатами рецензована робота відповідає паспорту спеціальності 073 – Менеджмент, за якою вона подається до захисту.

Робота пройшла перевірку на наявність текстових запозичень системою «Unichesk». За результатами перевірки, порушень академічної доброчесності (академічного плагіату, само плагіату, фабрикації, фальсифікації) в дисертаційній роботі Градового В.В. не виявлено, так само, як не виявлено запозичених висновків інших авторів. Вище зазначене дає підстави стверджувати, що рецензована дисертація відповідає вимогам академічної доброчесності.

Дискусійні положення та зауваження до дисертаційного дослідження. Оцінюючи в цілому позитивно дисертаційну роботу Градового В. В., як таку що

виконана на належному теоретико-методичному та прикладному рівні, слід зауважити, що, як і будь яка значна за обсягом і кількістю досліджуваних проблем наукова праця, дисертаційна робота Градового В.В. містить окремі дискусійні положення, які потребують додаткової аргументації або пояснення здобувача під час прилюдного захисту:

1. Серед пропозицій щодо удосконалення структурних елементів організаційно-економічного механізму енергозбереження в сільськогосподарських підприємствах дисертант досить аргументовано запропонував використання EPR-систем як фактора контролю та управління процесами планування, розподілу, використання і контролю витрат паливно-мастильних матеріалів (С. 183-187). Однак, в роботі автор не вказав чи це діюча система, чи це пропозиція, чи можливо теоретичне узагальнення.

2. Здобувач аргументовано одним із факторів, що мають найбільший негативний вплив на стан середовища вказав російське вторгнення в Україну. Результати роботи були б більш повними, якби автору вдалося поєднати негативний вплив цього фактора із наведеними в роботі пропозиціями чи доповнити їх відповідно до актуальної ситуації.

3. В п. 3.1 автор досить повно і обґрунтовано застосував системний підхід для дослідження організаційно-економічного механізму енергозбереження сільськогосподарських підприємств. Однак у роботі недостатньо повно реалізовано потенціал процесного підходу. Його застосування дозволило б визначити додаткові можливості енергозбереження за рахунок оптимізації бізнесових і управлінських процесів, визначення вузьких місць енергозбереження і забезпечення кращого рівня адаптації до змін зовнішніх умов.

Висловлені зауваження, дискусійні питання та побажання загалом стосуються складних дискусійних аспектів досліджуваних проблем і не знижують загальної позитивної оцінки проведеного дослідження.

Загальний висновок. Оформлення дисертації відповідає вимогам, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017

року. Методичний рівень, наукова новизна і практичне значення, рівень оприлюднення результатів рецензованої роботи відповідає вимогам до дисертацій ступеня доктора філософії згідно положень Постанови Кабінету міністрів України від 12.01.2022 року № 44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», а здобувач Градовий Василь Васильович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії у галузі знань 07 – Управління та адміністрування за спеціальністю 073 – Менеджмент.

Рецензент

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри менеджменту,
публічного управління та персоналу
Західноукраїнського національного
університету

Петро МИКИТЮК

Підпис	<i>Петро Микитюк</i>
Завіряю: начальник загального відділу	<i>Анна Семик</i>